„imitatio Dei” művészetek kapcsán is lényeges ideájához fordulhatunk. Vagyis úgy alkossunk, úgy dolgozzunk, hogy abban szüntelenül Isten legyen jelen, mintegy a jó értelemben felfogott újraalkotás értelmében. Amennyiben ezt sikerül bensőleg magunkévá tenni, fel sem merülhet az, hogy csorbul az egyéni akarat, egyúttal az isteni műnek is részeseivé válunk.

A sas öt feje különféle elméleteket fogalmazott meg, elhozandó a gyógyírt a romlást, pusztulást, erkölcsi fertőt megtestesítő forradalom minden szinten megjelenő csapására. Ezek közül különösen érdekes Pierre-Simon Ballanche története a misztikus városról. A mű utópisztikus vonásokkal rendelkező írás egy olyan városról, amely igazából egy szerzetesrend alakját ölti, s elsősorban bűnösök számára tartják fenn. A szigorú hierarchia mentén működő intézményben az időt elmélkedéssel, munkával töltik, és érdekessége az, hogy falai közé önkéntesek is beléphetnek, akik ugyan nem követtek el nagy bűnt, mégis úgy gondolják, hogy lelkük nem folttalan. Ezzel kapcsolatban megjegyezhetjük, hogy az ellenforradalmárok szemlélete, elképzeléseik – köztük Maistre-éi – nem voltak mentesek némi naivitástól, főleg az ismert történelmi események fényében, és minden bizonnyal személyes életeseményeik is közrejátszottak abban, hogy nézeteik a forradalommal szemben sem mindig voltak következetesek.

Értékes mű *Az ötfejű sas*, még ha a megszakadt hagyomány tradicionális értelmezésben, vagyis a princípiumokat mindenekelőtt fontosnak tartó szemléletben más színben tűnik is fel. Míg a horizontális, vagyis az írott, „látható” történelem vonalán a hagyományszálak úgy tűnhetnek, hogy olykor láthatatlanná válnak, a princípiumok mint kifogyhatatlan források mindig rendelkezésre állnak, s az átmenetileg „visszavonult” hagyomány újra jelet adhat az értők számára. Emellett kiemelendő, hogy az olyan művek, mint a jelenlegi, a bennük rejlő gazdag hivatkozásanyag révén sokat nyújthatnak az adott témában elmélyülők számára. Az analitikus megközelítést pedig nem feltétlenül kell követni.

Beszédes jelenség, hogy az ellenforradalmárokkal kapcsolatban a már sok évtizedes *establishment*et jelentő baloldali szemlélet szinte csak negatív felhangon képes megnyilvánulni – e tekintetben is üdítő kivétel ez a kötet. Nem meglepő, hiszen politikai/ideológiai szerepükön túl zsigereikben érzik a baloldal képviselői, hogy a visszarendeződés legkisebb jele is fatális lenne számukra, az ellenforradalmárok pedig azt a szenteltvizet jelképezik szemükben, amitől az ördög mindennél jobban fél. De tudjuk, hogy Isten jelenlétében a sátán elolvad, mint vaj a napon.

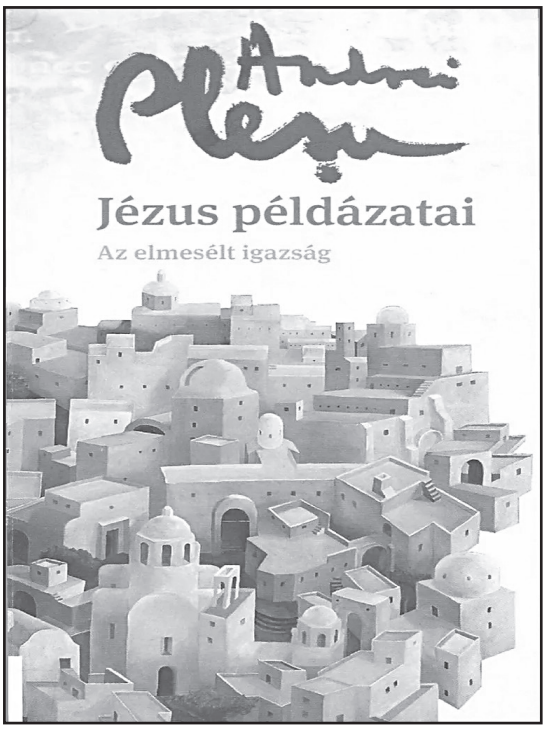
M. P.

Andrei Pleșu
JÉZUS PÉLDÁZATAI. AZ ELMESÉLT IGAZSÁG
344 oldal (Kolozsvár, 2019, Koinónia)

Andrei Pleșu könyvei nem ismeretlenek előttünk, magyarul eddig négy kötete jelent meg: *A madarak nyelve* (2000), *Tescani napló* (2000), *Robinson etikája* (2000), *Angyalok* (2006). Valamennyi műve figyelemreméltó színfoltja az utóbbi harminc év kelet-közép-európai szellemtörténetének. Pleșu nem divatos metanarratívák, különböző „posztizmusok” vagy egyéb kérdéseken túli (ál)kérdések felől közelít mindenkori tárgyához. A szerző filozófus, művészettörténész, a rendszerváltást követően Románia kultusz-, később külügyminisztere, Constantin Noica egykori tanítványa, aki évekig oktatott vallástudományt és vallásfilozófiát is. Mostani könyve nem a hagyományos teológia és írásmagyarázat szempontjai szerint tekint az evangéliumi példázatokra, de nem is ama közkeletű instrumentalizáló olvasa-

tokat (feminizmus, felszabadítási teológia stb.) juttatja érvényre, amelyek mindent elárasztani látszanak. Ez utóbbiakat határozottan elveti, nem titkolva a megvetést, sok esetben inkább szánalmat, ami a korszellem kiszolgálását, s az evangéliumok mindig aktuális újraértelmezését illeti. Hessét idézi: *„A tudósok mindegyre tönkreteszik az óbort a vadonatúj tömlőikkel."* Ez nem azt jelenti, hogy teljes egészében elutasítaná a filológiai és egyéb kutatásokat, sőt, nagyon is jól ismeri, ugyanakkor a megfelelő helyen kezeli azokat, s például a talentumok kapcsán nem azt tartja elsőrendű kérdésnek, hogy vajon mennyit érhetett egy talentum, vagy milyen anyagból készült… A magvető példázata sem azért ragadja meg, mert kitartó érdeklődés él benne a Krisztus korabeli mezőgazdasági gyakorlat és gabonafajták iránt… Ahogy fogalmaz: *„Először is nem fogjuk megengedni magunknak, hogy kétségbe vonjuk a vizsgált szöveg hitelességét. Nem írhatjuk át az evangéliumokat azért, hogy emészthetővé tegyük azokat a mai bölcsesség gyenge gyomrának. Amennyiben komolyan vesszük a szent szövegek kinyilatkoztatott jellegét – ez minimális udvariassági gesztus, amikor föléjük hajolunk, hitelesnek tekintve ezzel előállásuk módját, és tiszteletben tartva terjesztésük intencióját –, úgy tartózkodni fogunk attól, hogy a velük való párbeszédet az elvi szintre emelt gyanakvással kezdjük."* (Visky S. Béla fordítása – 45. o.) Ezzel máris szembekerül szinte valamennyi kortársával, legyen tudományos kutató vagy egyházi személy, esetleg olyan szerző, aki saját ideológiáinak oltárán feláldozza az evangéliumok teljességét, vagy kedvére válogat csak azért, hogy éppen aktuális könyvének érveit támassza alá.

A kötet két fő részből épül fel: „I. Miért beszélsz nekik példázatokban", „II. A példázat lebontja az ideologikus szemléletmódot". Az első részben Pleșu megpróbálja azonosítani, hogy milyen habitusok akadályozzák a krisztusi üzenet megértését, és néhány magatartásformát jelez, amelyek nélkülözhetetlenek a befogadáshoz. Íme, néhány az akadályok közül: szellemi restség és butaság, pillanatnyi lelkesedés, a világi gondoknak való behódolás, kriticizmus, a nyájösztön. Ezek közül most csak egyet emelnénk ki, a butaság kérdését. Sokszor halljuk és olvassuk, hogy a valódi kereszténység az egyszerű hívők lelkében honol. Csakhogy, amint a szerző is mondja, *„nem mindegy, hogy milyen az a lélek"*. Pleșu nem esik abba a hibába, hogy az ostobasággal azonosítsa a *„lelki szegénységet"*, s ebből erényt faragjon: *„a lélek »elmeszesedése« és a gondolkodás rugalmatlansága következtében kialakuló ostobaság igenis bűn, és kaput nyit a démoni befolyásnak."* (88. o.) Itt nem a szellemi adottságokról vagy intelligenciáról van szó, amit számon kér, az a frissesség, a befogadás képessége, amelynek több szintje is lehetséges és legitim. Ami ellenben illegitim ezen a téren, az a tompaság, a tudatos, akaratlagos lustaság, a gondolkodás elutasítása kényelmi okokból.

A fő kérdések, amelyeket a szerző Dosztojevszkijre utalva *„orosz kérdéseknek”* nevez, olyan kérdések, melyekre nem adható egyértelmű válasz, vagy másként, többféle válasz is adható a helyzetnek megfelelően. Ebben az értelmezési térben helyezi el a példabeszédeket, amelyek *„az egyértelmű válaszok hiányával való együttélés módozatai; útjelző táblák, az ösvényen járás segédeszközei inkább, semmint az út végső céljának meghatározásai”* (15. o.), csakúgy, mint a zen *koan*ok vagy a haszid történetek. Ezek a példázatok *„felfedve elrejtenek, és elrejtve felfednek – a hallgató spirituális helyzetétől függően.”* (60. o.) Mennyivel inkább illeszkedik mindez a krisztusi üzenethez, mint az ezotéria–exotéria – egyébként legitim – olvasatának dialektikus, iskolás végigvitele? E szövegek nem egyszerű receptek, hanem a valóság dinamikus természetéhez illeszkedő közlések, olyan elbeszélések, *„elmesélt igazságok”*, amelyek sok esetben kívül állnak a diszkurzív gondolkodáson, s inkább az intellektuális intuíciót kívánják meg, valamint a rácsodálkozás képességét.

Kötetének legfőbb erénye, hogy a példázatokra frissen tekint, úgy, mintha az élete múlna azon, hogy jól érti-e azokat, ugyanakkor az értelmezésekben nem törekszik kizárólagosságra. *„Vissza kell szerezni a »lelket«, a mese sokarcú »pontatlanságát«.”* (24. o.) Ennek az eljárásnak csak akkor van érvénye, ha olyan intuitív képességekkel és olyan spiritualitástörténeti és spirituális jártassággal rendelkezik valaki, mint a szerző. Pleșu mindemellett egy pillanatra sem fitogtatja e jártasságot, nem vonszolja magával holt tetemekként a múlt darabjait, hanem – anélkül, hogy utalna rájuk – élő hagyományként kapcsolódik hozzájuk. Sokszor ostorozza a kortárs és a múltban is jelenlévő moralizáló prédikációkat, néhol, egy-egy mondat erejéig túlzó a dogmákkal, az ortopraxissal és az allegorikus írásmagyarázattal kapcsolatban, de mindez nála nem válik ideológiává. Ami számára lényeges, az az egyszeri alkalom *„intuitív”* megragadásának képessége. Kötete egyféle spirituális propedeutika (előkészítés, előkészítő gyakorlat). A filozófiai, különösen egzisztencialista, kevéssé egyházias exegéziseket ismerve az a félelme az embernek, hogy a megszokott és unalomig ismert Krisztus kontra egyház, kereszténység kontra Krisztus, vagy kereszténység kontra egyház ellentétek szolgálnak alapvető tájékozódási pontként a szerző számára. E könyv esetében szó sincs erről. Mindössze arra hív bennünket, hogy az egyes szöveghelyeket a maguk súlyával, önmagunkra vonatkoztatva ragadjuk meg először, mert *„aligha hihető, hogy Isten csak azért jött e földre, hogy megtarthasson nekünk egy-egy olyan megindító beszédet, amilyet a tisztességes nagynénik szoktak.”* (308. o.) Pleșu ellenáll a jóságos, bárgyú Krisztus-értelmezésnek, elveti a kereszténység rózsaszín ködbe burkolódzó képét, a történeti és filológiai olvasatok kizárólagosságából fakadó kint-létet, mely képtelenné teszi magát a befogadásra. *„A feladat nem az, hogy leegyszerűsítsük a valóságot, hogy úgy építsük át, hogy kipótolja hiányosságainkat és könnyebbé tegye életünket. A tét az, hogy a valóság munkatársai legyünk, figyelembe véve a meghatározottságait, hogy együtt dolgozzunk annak komplex rendjével, rendszerbe nem rekeszthető gazdagságával, ami, egyebek mellett, tövist és gyomot is terem.”* (92. és köv. o.)

Pleșu gondolkodása zavarba ejthet bennünket, mert elszoktunk ettől a közvetlenségtől, hajlamosak vagyunk rögtön a kriticizmus hibájába esni, félredobni egy ehhez hasonló könyvet. Mindemellett talán nem túlzás azt állítani, hogy olyan kísérlet ez a kötet, mely sikerrel igyekszik a példabeszédek és Krisztus közvetlen közelébe vinni bennünket. Együtt gondolkodásra hív, és arra, hogy törekedjünk elkerülni a zsákutcákat, ne áldozzuk fel a szövegek lényegét és célját semmilyen mellékszál kedvéért.

Stamler Ábel